

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister
Arsim Zekaj

Föredragande
Specialsakkunnig
Cindi Portin

Justerat
Omedelbart

Nr 4

Lagstiftningspromemoria om ändring i landskapslagen
(2015:4) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om
allmänt bostadsbidrag.

ÅLR 2024/416

4 S2

Beslut

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemoria, **bilaga S224E03**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

PM Ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag

Dnr: 2024/416

Datum: 17.1.2024

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Innehåll

1. Inledning.....	2
2. Bakgrund och nuläge	2
3. Kommande ändringar	4
3.1 Vilka ändringar genomför riket och vad kan Åland avvika från.....	4
3.2 Grundlagsutskottets och social- och hälsovårdsutskottets utlåtanden.....	7
4. Konsekvenser	8
4.1 Konsekvenser för hushållen och deras ekonomi.....	9
4.2 Konsekvenser för myndigheterna och deras ekonomi.....	10
4.3 Konsekvenser för barn samt för jämställdhet och jämlikhet.....	10
5. Alternativ lösning: Åland avviker från rikets ändringar	11
5.1 Avvikelse från rikets ändringar	11
6. Till slut.....	14

1. Inledning

I regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag (FFS 938/2014), RP 74/2023 rd föreslår rikets regering omfattande ändringar i lagen. Ändringarna föreslås träda i kraft stegvis 1.4.2024 och 1.1.2025 (ursprungligen i RP:n 1.9.2024, men ändrades efter SHuB 14/2023).

Riksdagen godkände lagförslaget 21.12.2023 och republikens president stadfäste lagen samma dag. Ändringarna träder i kraft stegvis 1.4.2024 och 1.1.2025.

Åland har blankettlagstiftning som gör att rikets lag om allmänt bostadsbidrag (FFS 938/2014) tillämpas på Åland med stöd av landskapslag (2015:4) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag (nedan landskapslagen). Enligt landskapslagens 1 § ska ändringar av rikslagen tillämpas på Åland från det att ändringarna träder i kraft i riket, om inte annat följer av bestämmelserna.

I landskapslagen har införts en del avvikelser från rikets lag, som redogörs för i detta PM.

Sedan 1995 sköter Folkpensionsanstalten (FPA) verkställigheten av utbetalningen av det allmänna bostadsbidraget på Åland med stöd av överenskommelseförordning och avtal. Syftet med bostadsbidragssystemet är att minska boendeutgifterna för hushåll med låga inkomster och att främja låginkomsttagares möjlighet till en rimlig boendenivå.

Ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag kommer enligt rikets bedömning att minska de disponibla inkomsterna för hushåll som får allmänt bostadsbidrag. Hur stor förändringen blir beror på hushållets storlek, inkomstnivå och boendeutgifter. Ändringarna påverkar alla som får allmänt bostadsbidrag i någon mån. Ifall landskapsregeringen vill göra avvikelser i landskapslagen, måste de göras via lagändring i landskapslagen. FPA som verkställer bostadsbidragsförmånerna på Åland har konstaterat att en del av ändringarna är så omfattande att de inte går att avvika från på Åland pga. FPA:s datasystem.

2. Bakgrund och nuläge

Lagen om allmänt bostadsbidrag (FFS 938/2014), som trädde i kraft 2015 var en omfattande reform av det allmänna bostadsbidraget. I reformen slopades faktorer så som hyresgränsen per kvadratmeter, kvadratmetergränsen samt året då bostaden färdigställdes upphörde att ha betydelse på bostadsbidragets belopp. Nivån på bostadsbidraget höjdes genom att självriskerna sänktes och de maximala godtagbara boendeutgifterna höjdes. I lagen infördes även ett avdrag från inkomsten. Det innebär att hushållsmedlemmarnas sammanlagda löne-, egenföretagar- och jordbruksinkomster på upp till 300 euro inte påverkar bostadsbidraget.

Så som beskrivits ovan tillämpas lag om allmänt bostadsbidrag med stöd av landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag. Riket har gjort ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag efter att den trädde i kraft. En av de stora ändringarna, som trädde i kraft 2017¹, medförde att studerande i riket omfattas av det allmänna bostadsbidraget. Samtidigt ändrades lagen om allmänt

¹ RP 231/2016 rd

bostadsbidrag så att de vid beräkningen av nivån på bostadsbidraget godtagbara maximala boendeutgifterna sänktes. Ändringarna i lagen om allmänt bostadsbidrag har föranlett ändringar i den åländska blankettlagen. Ändringen gällande studerande gjordes inte på Åland. En ändring av blankettlagen och rikslagen² gjordes så att studerande på Åland fortsättningsvis omfattades av systemet med bostadstillägg till studiestödet enligt landskapslagen (2006:71) om studiestöd, dvs. lagarna anpassades så att de studerande på Åland inte överfördes till systemet med det allmänna bostadsbidraget, utan studerande på Åland omfattas av systemet med bostadstillägg till studiestödet, som beviljas av AMS. Denna ändring trädde i kraft den 1 augusti 2017.³ Inte heller sänkningen av de godtagbara maximala boendeutgifterna genomfördes på Åland. Denna ändring trädde i kraft den 1 januari 2017.⁴

Som ett led i arbetet att stärka situationen för de ekonomiskt mest utsatta införde landskapsregeringen en temporär höjning av de maximala boendeutgifterna i lagen om allmänt bostadsbidrag på Åland år 2023. Den temporära ändringen innebär att de högsta beloppen på maximala månatliga boendeutgifter som beaktas som godtagbara vid beviljande av bostadsbidrag temporärt höjs med 10 procent under ett års tid. Detta var en riktad insats till en grupp där risken för socioekonomisk utsatthet är hög. Den temporära höjningen gjordes genom landskapslag (2023:45) om temporär ändring av 3 § landskapslagen om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag. Den temporära höjningen är i kraft från 1.6.2023 till 31.5.2024.

Syftet med det allmänna bostadsbidraget är att hjälpa hushåll med låga inkomster att klara av att betala boendeutgifter. Man kan få allmänt bostadsbidrag för en hyresbostad, ägarbostad, bostadsrättsbostad eller delägarbostad. Ett hushåll som består av en eller flera personer kan få bostadsbidrag. Bostadsbidraget kan vara högst 80 procent av boendeutgifterna. Bostadsbidrag betalas inte för alla boendeutgifter, utan det finns godtagbara boendeutgifter som har fastställts för olika boendeformer. Till exempel i fråga om hyresbostäder är de godtagbara boendeutgifterna hyran samt vatten- och uppvärmningskostnader som betalas separat. Bostadens storlek inverkar inte på bidraget. För boendeutgifterna har fastställts en övre gräns, som anger det högsta belopp utifrån vilket bostadsbidrag kan beviljas. Dessa belopp kallas maximala boendeutgifter. De maximala boendeutgifterna påverkas av antalet vuxna och barn i hushållet och i vilken kommungrupp bostaden finns. Alla åländska kommuner hör till samma kommungrupp som är skild från rikets, Åland utgör alltså en egen kommungrupp. Bostadsbidraget påverkas av de inkomster som alla medlemmar i hushållet har. På beloppet inverkar förvärvsinkomster, kapitalinkomster och många förmåner.⁵

Allmänt bostadsbidrag beviljas för 80 procent av skillnaden mellan de godtagbara boendeutgifterna och bassjälvriskandelen. Med bassjälvriskandel avses den andel av de inkomster som överskrider de i lagen angivna inkomstgränserna som hushållet måste använda för att täcka boendeutgifterna innan bostadsbidrag kan beviljas för de återstående boendeutgifterna. Bassjälvriskandelen är 42 procent av de inkomster som överstiger den inkomstgräns som berättigar till fullt bidrag. Inkomstgränsen beror på antalet vuxna personer och minderåriga barn i hushållet, så att självriskan på samma inkomstnivå minskar när hushållets storlek och antalet minderåriga barn ökar. Samma beräkningsformel tillämpas i alla kommungrupper och hushåll oavsett inkomstnivå.

² RP 53/2017 rd

³ LF 14 2016-2017, ÅFS 2017:52

⁴ LF 8 2016-2017, ÅFS 2016:92

⁵ <https://www.kela.fi/allmant-bostadsbidrag>

Reformen av bostadsbidraget 2015, som beskrivs ovan, ledde till en ökning av kostnaderna och mängden hushåll berättigade till allmänt bostadsbidrag. Denna ökning har man även haft på Åland, se diagram 1.

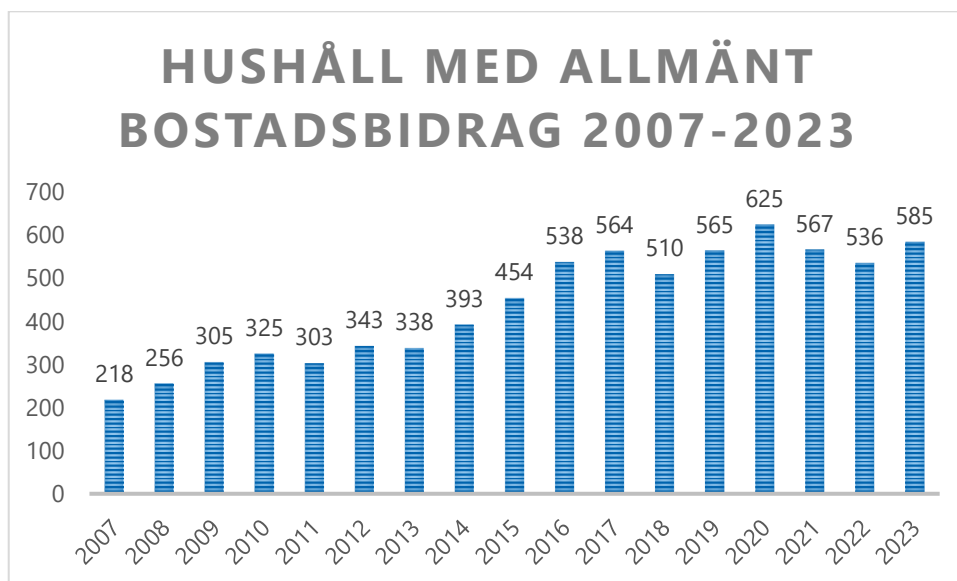

Diagram 1: Stapeldiagrammet visar utvecklingen av mängden hushåll som fått allmänt bostadsbidrag åren 2007–2023 på Åland (data gäller december varje år).

3. Kommande ändringar

De kommande ändringarna, som ska träda i kraft 1.4.2024 och 1.1.2025 i det allmänna bostadsbidraget, är relativt omfattande. Syftet med att villkoren för att få bostadsbidrag ändras, är att balansera statsfinanserna och minska på den kraftiga kostnadsökningen på allmänt bostadsbidrag. Eftersom Åland har lagstiftningsbehörighet gällande allmänt bostadsbidrag har landskapsregeringen möjlighet att avvika från ändringarna. Det kräver i så fall lagstiftningsåtgärder för att göra avvikelser i landskapslag (2015:4) om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag. Ifall landskapsregeringen beslutar att inte vidta lagstiftningsåtgärder, träder ändringar i kraft även på Åland. Folkpensionsanstalten som verkställer bostadsbidragsförmånerna på Åland har konstaterat att en del av ändringarna är så omfattande att de inte går att avvika från på Åland pga. FPA:s datasystem. Ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag kommer enligt rikets bedömning att minska de disponibla inkomsterna för hushåll som får allmänt bostadsbidrag. Hur stor förändringen blir beror på hushållets storlek, inkomstnivå och boendeutgifter. Ändringarna påverkar alla som får allmänt bostadsbidrag.⁶

3.1 Vilka ändringar genomför riket och vad kan Åland avvika från

Ändringarna som kommer att träda i kraft 1.4.2024 är följande:

- Slopandet av förvärvsinkomstavrdraget (13 §); Av de inkomster som påverkar bostadsbidragets belopp görs inte längre ett inkomstavrdrag på 300€, utan inkomstavrdraget slopas helt och hållet. Avvikelse från denna ändring är inte möjlig på Åland.

⁶ RP 74/2023 rd

- Sänkningen av ersättningsprocenten från nuvarande 80 procent - > 70 procent (8 §); Ett hushåll har rätt att få 70 procent av mellanskillnaden av de maximala godtagbara boendeutgifterna och självriskandelen, i stället för nuvarande 80 procent. Avvikelse från denna ändring är möjlig på Åland.
- Höjning av självriskandelen från 42 procent - > 50 procent (16 §). Då beloppet för bostadsbidraget uträknas definieras en självriskandel. Självriskandelen påverkas av hushållets sammanlagda inkomster. De som har de allra lägsta inkomsterna har ingen självriskandel alls. Självriskandelen påverkas även av mängden barn i hushållet. För de som har en självriskandel räknas enligt förslag om ändring 50 procent av inkomsterna i stället för 42 procent. Dessutom ändras formeln för beräkning av bassjälvrisken så att vuxenkoefficienten blir lägre och barnkoefficienten högre. Koefficienten sänks från 92€ till 78€ för varje vuxna i hushållet och höjs från 205€ till 246€ för varje barn i hushållet. Avvikelse från denna ändring är möjlig på Åland.

Ändringen som kommer att träda i kraft 1.1.2025:

- Indragningen av bostadsbidraget för ägarbostäder (7 och 9 §§); Att få bostadsbidrag för en ägarbostad är inte längre möjligt. Avvikelse från denna ändring är inte möjlig på Åland.

Se bedömd förändring i bostadsbidraget på Åland i diagrammen nedan om alla ändringar antas:

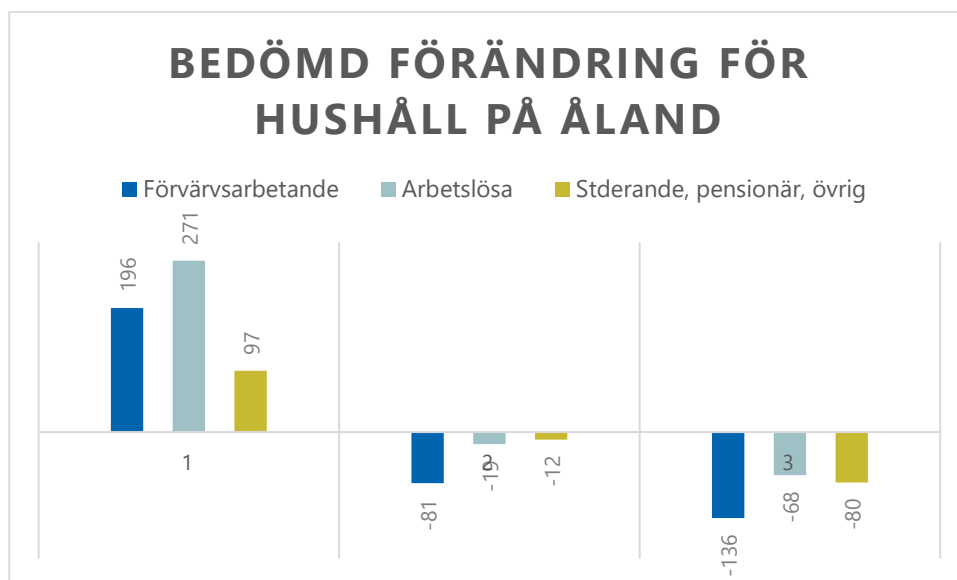

Diagram 1 visar mängden hushåll enligt livssituation

Diagram 2 visar den bedömda ändringen per månad i mängden mottagare

Diagram 3 visar den bedömda ändringen i genomsnitt i euro per månad och hushåll

Källa: via epost från FPA (epost 13.9.2023)

BEDÖMD FÖRÄNDRING ENLIGT HUSHÅLLSTYP

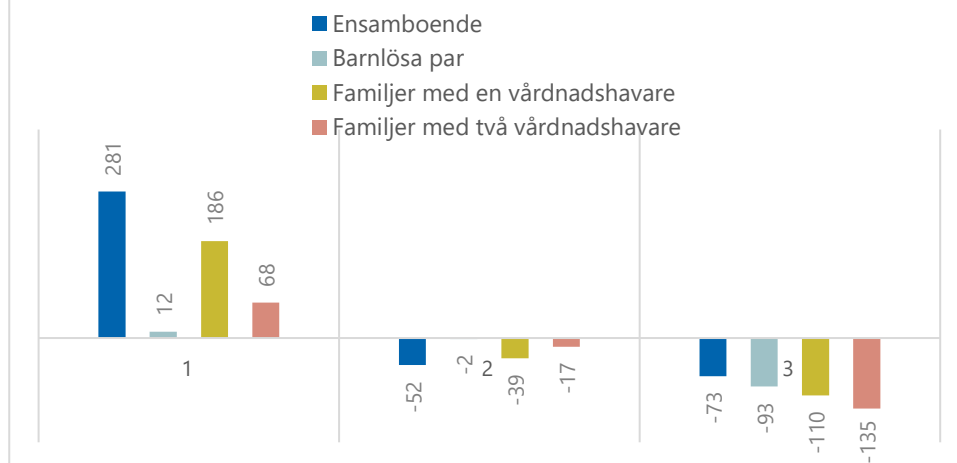

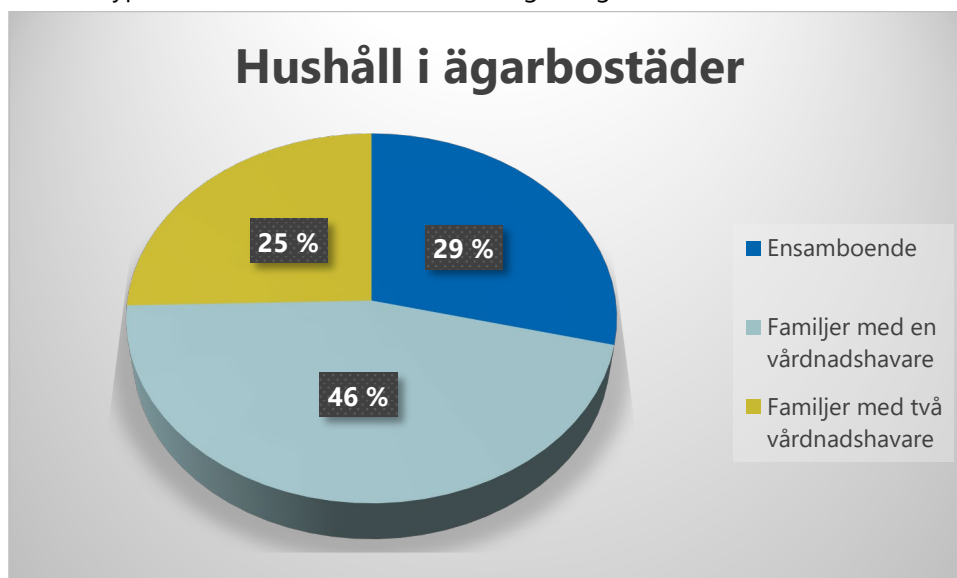
Diagram 1 visar mängden hushåll enligt hushållstyp

Diagram 2 visar den bedömda ändringen per månad i mängden mottagare

Diagram 3 visar bedömda ändringen i genomsnitt i euro per månad och hushåll

Källa: via epost från FPA (epost 13.9.2023)

I november 2023 fick 59 hushåll allmänt bostadsbidrag till en ägarbostad. Diagrammet nedan visar hushållstyper som fått allmänt bostadsbidrag till ägarbostad.

Förutom de ovan nämnda ändringarna i riket, införs även Helsingfors i samma kommungrupp som resten av huvudstadsregionen gällande klassificeringen av de godkända maximala boendeutgifterna. Denna ändring gäller dock inte Åland.

Riket har bedömt att ändringarna kommer att leda till ett ökat behov av utkomststöd.⁷ Utkomststöd är ett ekonomiskt stöd som ska beviljas i sista hand i syfte att trygga en persons utkomst. Genom utkomststödet tryggas minst den oundgängliga utkomst som en person och familj behöver för ett människovärdigt liv.

⁷ RP 74/2023 rd

Utkomststödet har ett nära samband med rätten till oundgänglig försörjning och omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen. Enligt förarbetena till 19 § i grundlagen är rätten till oundgänglig försörjning och omsorg nära förbunden med 7 § i grundlagen om rätten till liv. Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen tillkommer denna subjektiva rättighet alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv. Hjälpbehovet utreds genom individuell behovsprövning, och för att få det krävs det att personen inte kan skaffa tillräcklig trygghet genom egen verksamhet eller får den i andra system för social trygghet eller av andra personer, såsom till exempel sin make eller sina föräldrar. Bestämmelsen avspeglar Finlands och Ålands internationella förpliktelser i fråga om mänskliga rättigheter. Trots att vars och ens rätt enligt 19 § 1 mom. är en subjektiv rättighet behövs det, för att alla skall kunna tillförsäkras denna rättighet, i praktiken lagstiftning på lägre nivå, där det ingår bl.a. bestämmelser om stödformer och förutsättningarna för att få stöd. Utkomststödet är en stödform som konkretiserar den rättigheten.⁸

Utkomststödet består av det grundläggande utkomststödet samt det kompletterande och förebyggande utkomststödet. Grundläggande utkomststöd kan beviljas en person eller familj vars inkomster och tillgångar inte räcker till för de nödvändiga dagliga utgifterna. Det grundläggande utkomststödet består av en grunddel och en del som gäller övriga grundutgifter. Rätten till grundläggande utkomststöd avgörs genom att man gör en bedömning av den sökandes behov av stöd enligt lagen om utkomststöd och genom en beräkning av den sökandes inkomster och utgifter. Förebyggande utkomststöd är avsett för främjande av personens och familjens sociala trygghet och möjligheter att klara sig på egen hand. Dess syfte är att förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd. På Åland beviljar KST det enligt grunder som den fastställer för förebyggande utkomststöd. Särskilda utgifter som det grundläggande utkomststödet inte täcker kan KST bevilja kompletterande utkomststöd för enligt prövning. KST ansvarar för alla former av utkomststöd på Åland och landskapsregeringen tar del i kostnaderna genom landskapsandelssystemet.⁹

År 2022 fick 379 hushåll grundläggande utkomststöd på Åland. Långvarigt utkomststöd (minst 10 mån av året) fick 52 hushåll, av de hushållen var 13 barnfamiljer. Största gruppen som fått utkomststöd under året är ensamstående män, 173 hushåll. Motsvarande siffra för ensamstående kvinnor är 110.

3.2 Grundlagsutskottets och social- och hälsovårdsutskottets utlåtanden

Grundlagsutskottet har den 24 november 2023 gett sitt utlåtande om ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag¹⁰. GrUU anför att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men har en del påpekanden, här behandlas en del av dem i korthet. Bestämmelserna som föreslås ändras är relevanta med tanke på Finlands grundlag (FFS 731/1999) 19 § 1, 2 och 4 mom.

Enligt grundlagen ska det allmänna främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende och bostadsbidraget kan ses som en metod att främja den rätten. Utskottet har ansett att bostadsbidraget är kopplat till och relevant också med tanke på den grundläggande försörjningen och den oundgängliga försörjningen och omsorgen. Grundlagsutskottet har ansett att utkomststödet i praktiken

⁸https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Documents/RP_127+2022.pdf

⁹ [SERVICENIVå utkomststöd \(kst.ax\)](https://www.kst.ax/sites/default/files/attachments/page/Utkomstst%C3%B6d%20slutlig.pdf) och <https://www.kst.ax/sites/default/files/attachments/page/Utkomstst%C3%B6d%20slutlig.pdf>

¹⁰ GrUU 14/2023 rd

betraktas som garanti för den försörjning och omsorg som enligt 19 § 1 mom. i grundlagen krävs för ett människovärdigt liv i den mån stödet ges ut i pengar. Samtidigt konstaterar utskottet att grundlagen inte kan föreskriva i detalj hur man genom lag ska trygga den grundläggande utkomsten och hur stora förmånerna ska vara.

Den sociala tryggheten kan riktas och utvecklas enligt samhällets ekonomiska resurser och att den rådande situationen i samhällsekonomin kan beaktas då man dimensionerar förmåner som finansieras av det allmänna. Grundlagsutskottet konstaterar att fast ändringarna kan anses vara betydande, är de inte väsentliga ingrepp i den grundläggande friheten.

Utskottet föreslår att de som drabbas oskäligt mycket av nedskärningarna kunde få mera tid att anpassa sig till den nya situationen. Utskottet nämner också att slopandet av bostadsbidraget för ägarbostad inte är ett konsekvent eller jämlikt beslut eftersom hushåll som bor i ägarbostäder kan ha lika små inkomster som hushåll i hyresbostäder och hushåll i hyresbostäder kan ha annan egendom, som inte inverkar på bostadsbidraget. Grundlagsutskottet anser det oroväckande att förslagen kommer att styra hushåll till mottagare av utkomststöd, som borde vara sistahandsalternativet. GrUU kritiserar rikets regering för att de på ett bristfälligt sätt informerat om flera olika ändringars kumulativa konsekvenser samt att lagförslaget inte tar hänsyn till FN kommitténs slutsatser där man uppmanar finska staten att undvika nedskärningar i sociala bidrag som påverkar barn som löper risk för fattigdom.

Social- och hälsovårdsutskottet har den 1 december 2023 gett sitt utlåtande om ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag. I sitt utlåtande konstaterar utskottet bl.a. att de stöder lagförslagets syfte att balansera statsfinanserna, men att ändringarna har märkbara konsekvenser på bostadsbidragets nivå samt på mängden hushåll som får bostadsbidrag. De konstaterar även att ändringarna drabbar hushåll med låga inkomster. Utskottet lägger speciellt märke till att ändringarna i bostadsbidraget drabbar barnfamiljer med redan svag ekonomi. Fortsatt påpekar utskottet att regeringen inte på ett tillräckligt sätt tagit i beaktande FN:s konvention om barnens rättigheter och den uppmaning som Finland fått att undvika nedskärningar som påverkar barn som är i risk för ekonomisk utsatthet. Utskottet betonar vikten av att följa upp ändringarnas konsekvenser. Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att slopandet av bostadsbidrag för ägandebostäder skjuts fram till 1.1.2025 i stället för 1.9.2024, så att de som berörs av ändringen har tillräckligt med tid att reagera på ändringen.¹¹

4. Konsekvenser

Ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag och ändringarnas konsekvenser är en del av en större helhet. Ur den svenskspråkiga sammanfattningen av den bedömning av de samverkande konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten som social- och hälsovårdsministeriet tagit fram tillsammans med finansministeriet¹², framkommer bl.a. följande: Ändringarna i utkomstskyddet konstateras öka inkomstskillnaderna. De tre lägsta inkomstdecilernas andel av hushållens sammanräknade disponibla inkomster minskar; samtidigt ökar andelen för de fem högsta inkomstdecilerna. Ändringarna bedöms öka andelen låginkomsttagare. Delar av helheten inkluderar indexfrysningar för rikets regeringsperiod,

¹¹ SHuB 14/2023

¹² Social- och hälsovårdsministeriet 2023: Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksen arviointi

åtstramning i utkomstskyddet för arbetslösa, höjda klientavgifter, men även höjd inkomstgräns för hemservicen och höjda pensioner. Konsekvenserna för helheten är ytterst komplexa och svåra att analysera. Konsekvenserna för bidragstagare av allmänt bostadsbidrag slår olika ut i riket och Åland för att studerande på Åland och från Åland (som studerar utanför Åland) inte innefattas av allmänt bostadsbidrag så som de gör i riket.

En ytterligare faktor i helheten är den höga inflationen och medföljande prishöjningar. Konsumentprisindex på Åland var 4,7 procent i december 2023 och årsmedeltalet för inflationen 2023 är 7,9 procent.¹³ Marstad höjde hyrorna med 5,8 procent 2024 och 6,5 procent i början på 2023. Finströms kommun kommer att höja hyrorna med 7,9 procent från den första februari 2024. Alandia fastigheter har inte velat gå ut med några siffror, men säger att det blir hyreshöjningar för 2024. På Algots hus följer man konsumentprisindex och höjer enligt det.¹⁴

Enligt ÅSUBs publikation Översikter och indikatorer 2023:8 ökade ojämlikheter i hushållens inkomster (ginikoefficient) från 27,2 procent år 2020 till 29,4 procent år 2021, vilket är strax över nivån i Finland (29,1 %). Enligt social- och hälsovårdsministeriets bedömning av de samverkande konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten¹⁵ kommer ändringarna i utkomstskyddet, av vilka ändringarna i det allmänna bostadsbidraget är en väsentlig del, att leda till ökade inkomstskillnader och den relativa fattigdomen samt barnfattigdomen bedöms öka. Det är inte i linje med utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland mål 2 Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället och specifikt delmål 2.3 Ingen lever i en ekonomiskt utsatt position och de ekonomiska klyftorna minskar. Huvudindikatorn för målet är ekonomisk jämlikhet (GINI-koefficienten). Det är inte heller i linje med regeringsprogrammet Ett tryggt, öppet och framtidssäkert Åland där man bl.a. skriver att under mandatperioden görs en nödvändig balansering av ekonomin, men åtgärderna ska riktas så att välfärden för de svagaste och barnen i samhället ska skyddas.

Syftet med ändringarna i villkoren för att få bostadsbidrag är enligt rikets regering att balansera statsfinanserna bland annat för att skuldkvoten inom de offentliga finanserna ökat avsevärt och för att försörjningskvoten försämrats. Riket bedömer att inbesparingen blir ca 308 miljoner euro på årsnivå genom åtstramningen i det allmänna bostadsbidraget då även de ökade utgifterna för utkomststødet är medräknat.

Ifall alla ändringar enligt rikslagstiftningen träder i kraft även på Åland, är de enligt FPA beräknade inbesparingen för Åland år 2024 ca 100 000 euro och för år 2025 ca 300 000 euro. Kostnaderna påverkas inte helt fullt ut ännu 2025, eftersom de huvudsakliga ändringarna sker 1.4.2024 och för en del av mottagarna infaller granskningen först i början av år 2025.

4.1 Konsekvenser för hushållen och deras ekonomi

Ändringarna kommer att minska de disponibla inkomsterna för hushåll som får allmänt bostadsbidrag. Hur stor förändringen blir beror på hushållets storlek, inkomstnivå och boendeutgifter. Ändringarna påverkar alla

¹³ Åsub; Översikter och indikatorer 2023:5 och Åsub; Statistikmeddelande: Konsumentprisindex 2023:12

¹⁴ <https://alandsradio.ax/nyheter/flera-fastighetsbolag-vill-hoja-hyrorna-under-2024>

¹⁵ https://stm.fi/documents/1271139/148062577/V+2024+sosiaaliturvamuutosten+yhteisvaikutukset_muistio.pdf/24e8c11e-78cb-bf3e-6018-ad80359fb45a/V+2024+sosiaaliturvamuutosten+yhteisvaikutukset_muistio.pdf?t=1696842353098

som får allmänt bostadsbidrag i någon mån. Olika diagram om ändringarnas konsekvenser finns i promemorian. De mottagare som är berättigade till utkomststöd kan kompensera sänkningen i bostadsbidraget med utkomststöd.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna och deras ekonomi

Utgående från tillgänglig statistik var i november 2023 564 hushåll berättigade till allmänt bostadsbidrag på Åland. Det genomsnittliga bostadsbidraget för hyresbostäderna var 350,45 euro per månad. Av hushållen var 505 hyresbostäder och 59 ägarbostäder. Ägarbostädernas genomsnittliga förmånsbelopp var 286,96 euro per månad.

I den prognos som landskapsregeringen fått av FPA i juni 2023 för kostnaderna för allmänt bostadsbidrag uppskattades kostnaderna för år 2024 vara 2 900 000 euro. I den prognosen har alltså ändringarna inte ännu beaktats. I och med de ändringar som riket nu gör har landskapsregeringen bett in en ny prognos. I den uppskattar FPA att kostnaderna för det allmänna bostadsbidraget blir 2 800 000 euro för år 2024 och 2 600 000 euro för år 2025. Kostnaderna påverkas inte helt fullt ut ännu 2025, eftersom de huvudsakliga ändringarna sker 1.4.2024 samt 1.1.2025, och för en del av mottagarna infaller granskningen först i början av år 2025. I dessa prognoser utgår FPA från att alla föreslagna ändringar antas. Enligt FPA:s uppskattning kan landskapsregeringen alltså göra en besparing på minst 300 000 euro per år ifall ändringarna antas. Ifall åländska avvikelser antas blir besparingen mindre och de kan föranleda utökade administrativa kostnader för Ålands landskapsregering då det föranleder merarbete för FPA som handhar det administrativa arbetet. För de ändringar och avvikelser som landskapsregeringen gjort de närmaste åren i bostadsbidraget och barnbidragets har FPA inte tagit ut extra kostnader för.

Det sänkta bostadsbidraget kan leda till ett ökat behov av utkomststöd, som handhas och utbetalas av KST och belastar därmed KST:s budget.

4.3 Konsekvenser för barn samt för jämställdhet och jämlikhet

Genom lagändringen försämras den ekonomiska ställningen för de allra flesta av de 564 av hushållen som får bostadsbidrag. Av dessa hushåll är 266 barnfamiljer. Av dem består 203 hushåll av ensamförsörjare och av alla ensamförsörjande barnfamiljer består 88 % av en ensam mamma med barn.

Åsubs senaste rapport om ekonomisk utsatthet och social trygghet¹⁶ är från år 2018 och börjar bli föråldrad. En motsvarande rapport publiceras i början på år 2024. Trots att den senaste rapportens material är föråldrat så finns det slutsatser i den som fortfarande kan vara användbara. Rapporten visade att för de ekonomiskt mest utsatta hade de skattefria transfereringarna stor betydelse. När man såg på utkomststödstagarnas nettoinkomster före och efter transfereringar, kunde man se att i förhållande till fattigdomsgränsen var skillnaden stor. Ensamboende utkomststödstagares inkomster var före transfereringar ca 70% av fattigdomsgränsen och efter bostadsbidrag och utkomststöd nådde de till fattigdomsgränsen. Ensamstående med ett barn som lyfte utkomststöd hade en nettoinkomst så låg som 57% av fattigdomsgränsen, men nådde till 98,2% med hjälp av barnbidrag, underhåll, bostadsbidrag och utkomststöd. För en ensamstående

¹⁶ Åsub Rapport 2018:6

med två barn var utgångspunkten ca. 50% av fattigdomsgränsen och efter transfereringar kom de över fattigdomsgränsen till 103,4%.

En stark inflation sänker värdet på det olika transfereringarna och därmed kan fattigdomsgränsen vara svårare att uppnå. Enligt forskning¹⁷ är en av de största riskfaktorerna för marginalisering fattigdom. Det finns en ökad risk för barn som växer upp i familjer med problematik såsom ekonomisk utsatthet, arbetslöshet, psykisk ohälsa, missbruk och familjevåld att själva drabbas av motsvarande problematik¹⁸.

5. Alternativ lösning: Åland avviker från rikets ändringar

Folkpensionsanstalten har bedömt att en del av ändringarna inte går att avvika från pga FPA:s datasystem. De ändringar som går att avvika från kan ha stor betydelse för det slutliga beloppet för bidragstagare av det allmänna bostadsbidraget på Åland.

5.1 Avvikelse från rikets ändringar

De ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag som landskapsregeringen kan besluta att avvika från och behålla bestämmelsen i gällande form gäller 8 §; sänkningen av ersättningsprocenten från nuvarande 80 procent till 70 procent och 16 §; höjning av bassjälvriskandelen från 42 procent till 50 procent samt ändringen i koefficienterna för vuxna och barn. Vuxenkoefficienten föreslås bli 15 procent lägre och barnkoefficienten föreslås höjas med 20 procent. Konsekvenserna är svåra att beräkna exakt eftersom många olika saker inverkar på bostadsbidragets belopp. Hur stor inverkan blir beror på hushållets inkomster, storlek och boendeutgifter. I RP 74/2023 har man bedömt att om ersättningsprocenten sänks från 80 till 70 procent av skillnaden mellan de godtagbara boendeutgifterna och bassjälvriskandelen kommer ändringen att i de flesta fall minska bidraget med 12,5 procent. Sänkningen är sådan att den påverkar alla bidragstagare. Effekten av denna sänkning är större ju mer hushållet får i bidrag.

I regeringspropositionen konstaterar man även att höjningen av bassjälvriskandelen leder till att bidragsnivån blir lägre för de bidragstagare vars inkomster överskrider gränsen för bassjälvriskandelen. I hela Finland betalade man i augusti 2023 allmänt bostadsbidrag till 370 598 hushåll. Av de hushållen hade 196 664 ingen bassjälvrisk och 173 937 hushåll hade en bassjälvriskandel. Samma tid betalade man allmänt bostadsbidrag till 564 hushåll på Åland. Enligt FPA är det mellan 50 och 60 procent av mottagarna på Åland som har en bassjälvriskandel. Till exempel en ensamboende med enbart arbetsmarknadsstöd har ingen bassjälvriskandel. Ju högre inkomster ett hushåll har desto större blir effekten.

Av alla bostadshushåll i Finland berättigade till allmänt bostadsbidrag var ungefär 162 500 studerandehushåll. Då man lyfter bort den andelen som var studerandehushåll från alla hushåll som fick allmänt bostadsbidrag utgjorde hushållen ca 7,8 procent av alla bostadshushåll i Finland. På Åland fick ca 3,7 procent av alla bostadshushåll allmänt bostadsbidrag. Det kan vara intressant att jämföra med

¹⁷ Hilli, Ståhl, Merikukka och Ristikari: Syrjäytymisen hinta

¹⁸ intervju Nya Åland 6.4.2020 med Mikael Nygård, professor i socialpolitik, ÅA

arbetslöshetssiffror. I slutet på år 2022 var andelen arbetslösa av arbetskraften i Finland 9,5 procent och på Åland 4,6 procent. (Statistik från december 2022).¹⁹

Genom att avvika från de ändringar som är möjliga att avvika från av rikets förslag och behålla de nuvarande bestämmelserna kan man lindra på sänkningen av bostadsbidraget. Se nedan för några exempel på hur de olika alternativen påverkar olika familjetyper.

Diagrammen nedan är exempeluträkningar på uppskattade konsekvenser av ändringarna i lag om allmänt bostadsbidrag. (Enligt uppgift från FPA).

Bidrag före är bidragsbeloppet med nuvarande bassjälvrisk och ersättningsprocent.

Alla ändringar beskriver situationen i bidragsbeloppet ifall alla av rikets ändringar antas av landskapsregeringen.

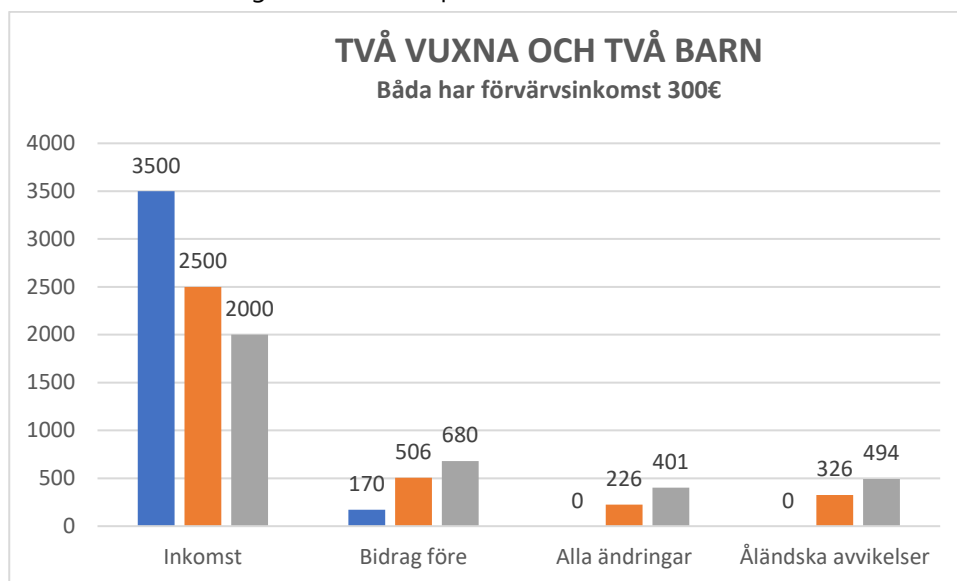
Åländska avvikelser beskriver situationen i bidragsbeloppet ifall att man gör de avvikelser som är möjliga för Åland.

Boendeutgifterna är en genomsnittlig boendekostnad för hushållsgruppen.

Inkomsterna är uppskattade så att de motsvarar familjetypens inkomster. I inkomsterna finns med endast de inkomster som räknas med som inkomster i bostadsbidraget och till exempel inte barnbidrag.

DIAGRAM 1

Hushåll med två vuxna och två barn, där båda vuxna har en förvärvsinkomst på minst 300 euro per månad. Hushållets boendeutgift är 850 euro per månad.

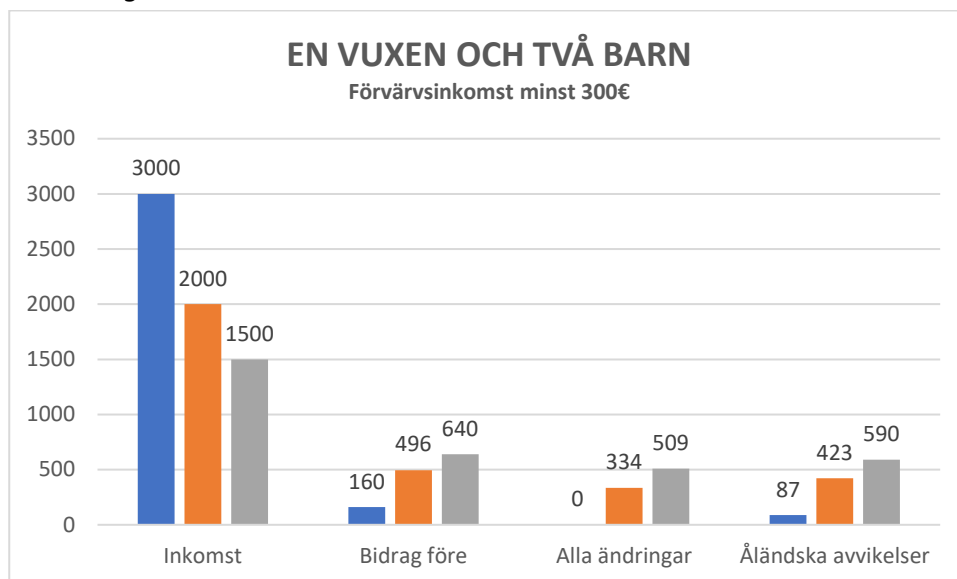

Tydliggörande exempel; mellanskillnaden för den lägsta inkomstgruppen (grå stapel) om alla ändringar antas mot nuläget blir 279 euro mindre per månad och hushåll. Ifall landskapsregeringen antar sänkningen med de åländska möjliga avvikelserna blir mellanskillnaden mot nuläget 186 euro mindre per månad och hushåll. Skillnaden mellan de olika alternativen är 93 euro per månad och hushåll.

¹⁹ Sotkanet

DIAGRAM 2

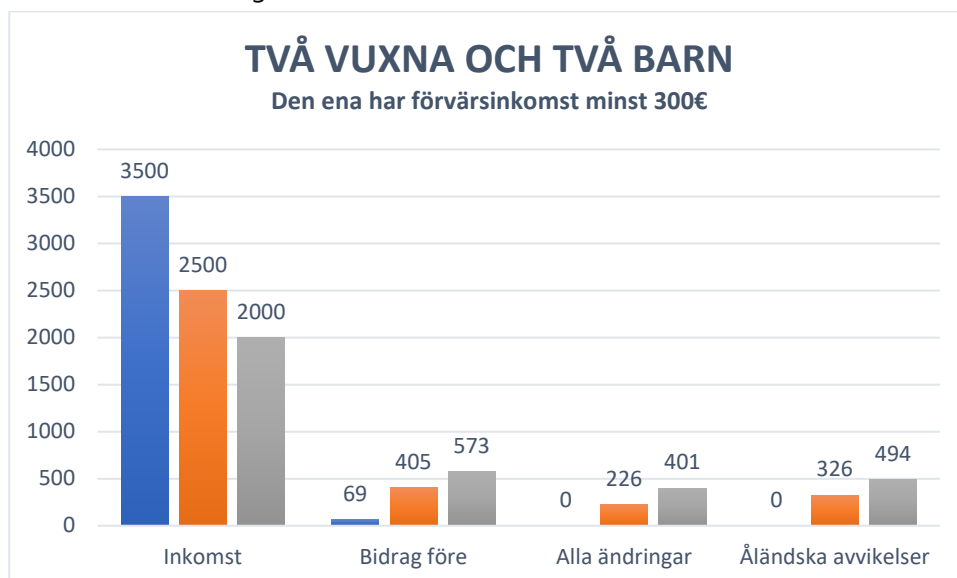
Hushåll med en vuxen och två barn, där den vuxna har en förvärsinkomst som är minst 300 euro. Hushållets boendeutgift är 800 euro.

Tydliggörande exempel; mellanskillnaden för den lägsta inkomstgruppen (grå stapel) om alla ändringar antas mot nuläget blir 131 euro mindre per månad och hushåll. Ifall landskapsregeringen antar sänkningen med de åländska möjliga avvikelserna blir mellanskillnaden mot nuläget 50 euro mindre per månad och hushåll. Skillnaden mellan de olika alternativen är 81 euro per månad och hushåll.

DIAGRAM 3

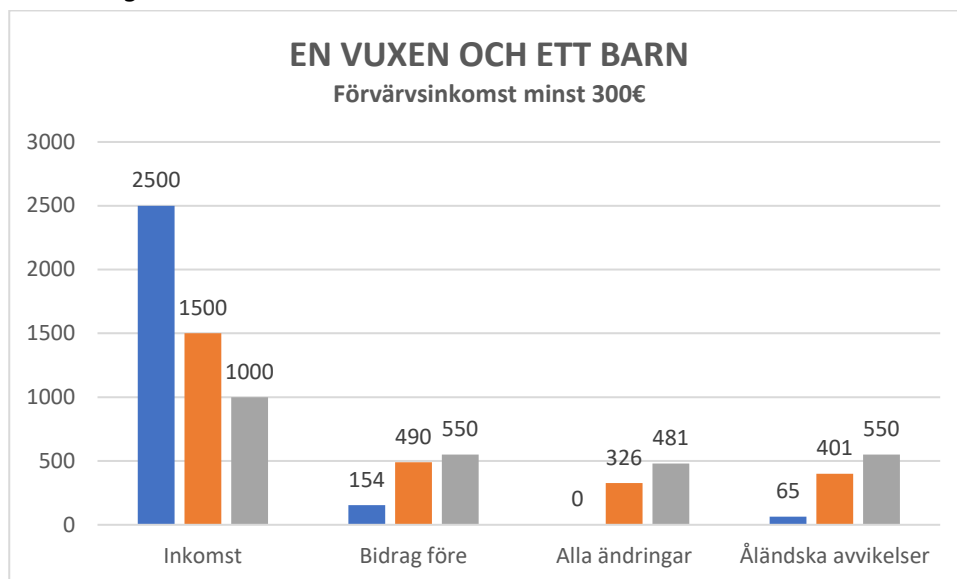
Hushåll med två vuxna och två barn, där den ena vuxna har en förvärsinkomst som är minst 300 euro. Hushållets boendeutgifter är 850 euro.

Tydliggörande exempel, mellanskillnaden för den lägsta inkomstgruppen (grå stapel) om alla ändringar antas mot nuläget blir 172 euro mindre per månad och hushåll. Ifall landskapsregeringen antar sänkningen med de åländska möjliga avvikelserna blir mellanskillnaden mot nuläget 79 euro mindre per månad och hushåll. Skillnaden mellan de olika alternativen är 93 euro per månad och hushåll.

DIAGRAM 4

Hushåll med en vuxen och ett barn, där den vuxna har en förvärvsinkomst som är minst 300 euro. Hushållets boendeutgift är 750 euro.

Tydliggörande exempel, mellanskillnaden för den lägsta inkomstgruppen (grå stapel) om alla ändringar antas mot nuläget blir 69 euro mindre per månad och hushåll. Ifall landskapsregeringen antar sänkningen med de åländska möjliga avvikelserna blir mellanskillnaden mot nuläget 0 euro mindre per månad och hushåll. Skillnaden mellan de olika alternativen är 69 euro per månad och hushåll.

6. Målsättning och landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår en ändring/bibehållande av landskapslagen om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag så att de ändringar av rikslagen som innebär att ersättningsprocenten sänks från nuvarande 80 procent till 70 procent (8 §) och höjning av självriskandelen från 42 procent till 50 procent (16 §) inte antas på Åland.

Landskapsregeringens målsättning är att göra en nödvändig balansering av ekonomin, men åtgärderna ska riktas så att välfärden för de svagaste och barnen i samhället skyddas. Bostadsbidraget är ett bidrag med hjälp av vilket man kan nå hushåll med svag ekonomi och t.ex. ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Syftet är att ändra och skära ner på bostadsbidraget så lite som möjligt genom att, där en avvikelse är möjlig, avvika från de ändringar som riket genomför.

7. Till slut

Det kan vara värt att nämna att rikets regering har som syfte att genomföra en totalreform av bostadsbidraget. Detta nämns i regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering. Reformen innefattar ytterligare ändringar i lag om allmänt bostadsbidrag under regeringsperioden. Avsikten är att en förmögenhetsgräns på 10 000 euro införs i fråga om det allmänna bostadsbidraget. Av den överstigande delen ska 20 procent räknas till den beaktade årsinkomsten upp till en övre gräns på 50 000 euro. Om denna gräns överskrids ska inget bostadsbidrag beviljas. Som förmögenhet räknas inte icke-produktiva tillgångar såsom bil, fastighet i eget bruk eller sommarstuga.

För företagare ska bedömningsgrunderna för bostadsbidrag utökas till att omfatta alla faktiska inkomster i stället för enbart FöPL-arbetsinkomsten. För studerande ska en modell framtas som alternativ till det allmänna bostadsbidraget. Detta gäller inte Åland eftersom studerande från och på Åland inte omfattas av det allmänna bostadsbidraget. Rikets regering vill även att en partiell överföring av kostnaderna för det allmänna bostadsbidraget till kommunerna ska undersökas. Enligt information från ministeriet är avsikten att år 2024 lämna en proposition med beaktande av förmögenhet och en eventuell ändring av företagarnas inkomstprövning. Dessa kan träda i kraft tidigast i januari 2025. Dessutom utreds senare stödjandet av studerandes boende och kommunernas finansieringsansvar.²⁰

²⁰Ett starkt och engagerat Finland-Regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165043/Regeringsprogrammet-f%c3%b6r-statsminister-Petteri-Orpos-regering-20062023_.pdf?sequence=1&isAllowed=y